

Atıf Bilgisi/Citation

Dikkaş, Murat. "Birinci Dünya Savaşı Esnasında Birleşik Krallığın Ortadoğu Politikasının Şekillendirilmesinde İnsan İstihbaratı: T. E. Lawrence'ın Casusluk Faaliyetlerinin Stratejik Analizi". Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları Dergisi, c.2 s.1 (2024): 78-108.

Makale Bilgisi/Article Information
Araştırma Makalesi/Research Article

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ESNASINDA BİRLEŞİK KRALLIĞIN
ORTADOĞU POLİTİKASININ ŞEKİLLENDİRİLMESİNDE İNSAN
İSTİHBARATI: T. E. LAWRENCE'IN CASUSLUK FAALİYETLERİNİN
STRATEJİK ANALİZİ**

Murat DİKKAŞ¹

Öz

19. Yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da başlayan sanayi devriminin bir sonucu olarak batılı devletlerarasındaki sömürgecilik faaliyetleri çok büyük artış göstermiştir. Sömürgeci devletler dünya üzerindeki yeraltı ve yerüstü hammadde kaynaklarına ulaşmak amacıyla adeta mazlum devletler ve toplumların üzerine bir karabasan gibi çökmüşlerdir. Bu süreçte İngiliz casus Lawrence insan istihbaratının tüm inceliklerini icra ederek, bölgedeki Arap kabilelerinin Osmanlı Devletine karşı isyan etmesinde adeta başrol oynamıştır. Bu çalışmanın amacı, Birinci Dünya Savaşı esnasında Birleşik Krallığın hedef bölgelerde icra ettiği temel istihbarat disiplinlerinden biri olan İnsan İstihbaratının (İNİS) stratejik önemini vurgulamak ve İngiliz casus Albay Thomas Edward Lawrence özelinde insan istihbaratı yönteminin işlevselliğini analiz etmektir. Birleşik Krallığın stratejik çıkarları doğrultusunda İngiliz casus Lawrence'ın yürüttüğü insan istihbaratı faaliyetleri neticesinde, önemli siyasi başarılar elde edilmiş ve Ortadoğu ve Arap yarımadasının sınırları yeniden çizilmiştir. Bu başarının altında yatan dinamikleri analiz etmek ve uygulama yöntemlerini irdelemek, teoride yer alan araştırmacılar ve uygulamada bulunan saha görevlileri açısından çok büyük fayda sağlayacağı aşikârdır.

Anahtar Kelimeler: Paris Barış Konferansı, Birinci Dünya Savaşı, Arap Yarımadası, İnsan İstihbaratı, Thomas Edward Lawrence.

**HUMAN INTELLIGENCE IN SHAPING THE MIDDLE EAST POLICY
OF THE UNITED KINGDOM DURING THE FIRST WORLD WAR: A
STRATEGIC ANALYSIS OF T. E. LAWRENCE'S ESPIONAGE
ACTIVITIES**

¹(E) İstihbarat Kd. Albay. MSÜ Kara Harp Okulu Öğretim Görevlisi. ORCID ID: <https://orcid.org/0001-0001-6157-8218>, mmdikkas85mail.com

Abstract

As a result of the industrial revolution that started in Europe towards the end of the 19th century, colonial activities among western states increased dramatically. Colonial states have literally collapsed on oppressed states and societies in order to reach underground and aboveground raw material resources around the world. In this process, British spy Lawrence performed all the subtleties of human intelligence and played a leading role in the Arab tribes in the region revolting against the Ottoman Empire. The aim of this study is to emphasize the strategic importance of Human Intelligence (HUMINT), one of the basic intelligence disciplines carried out by the United Kingdom in target regions during the First World War, and to analyze the functionality of the human intelligence method in the case of British spy Colonel Thomas Edward Lawrence. As a result of the human intelligence activities carried out by British spy Lawrence in line with the strategic interests of the United Kingdom, important political successes were achieved and the borders of the Middle East and the Arabian peninsula were redrawn. It is obvious that analyzing the Dynamics underlying this success and examining the application methods will be of great benefit to researchers in theory and field officers in practice.

Keywords: Paris Peace Conference, World War I, Arabian Peninsula, Human Intelligence (HUMINT), Thomas Edward Lawrence.

Giriş

Anglosakson terimi, 5 ve 6. yy.'da Britanya Adasına göç eden ve sonrasında ele geçiren, Angluslar, Saksonlar ve Jütlerden oluşan Cermen halklarına verilen genel isimdir. 11. yy.'da Norman İstilasından sonra Anglosakson sözcüğü, İngiliz anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Anglosakson tabiri günümüzde İngiliz soyundan gelen beyaz ırkları tanımlamakta kullanılır. Bu doğrultuda, Anglosakson istihbarat anlayışının temel hedefi, batı uygarlığını ve batının stratejik çıkarlarını korumak ve kollamak için teşkil edilen ayrıcalıklı konumu, sahip olduğu bütün imkânları kullanarak muhafaza etmektir. Anglosakson istihbarat mantığı, “Tarihin akışını kendi haline bırakmayı değil, kontrol altına alarak kendi lehine değiştirmeyi” amaçlamaktadır. Bu maksatla, etki ve ilgi alanındaki ülkelerde, istihbarat oyunlarını, örtülü askeri-siyasi-ekonomik operasyonları, devlet yönetimlerini etki altına almayı, siyasi ve askeri darbeleri, seçim provokasyonlarını, medya üzerinden yürütülen psikolojik savaş ve algı yönetimi tekniklerini ve provokatif şiddet yöntemlerini sıklıkla kullanabilmektedir (MSÜ KHO, 2023, s. 54).

19. Yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da başlayan sanayi devriminin bir sonucu olarak batılı devletlerarasındaki sömürgecilik faaliyetleri çok büyük artış göstermiştir. Sömürgeci devletler dünya üzerindeki yeraltı ve yerüstü hammadde kaynaklarına ulaşmak maksadıyla adeta mazlum devletler veya toplumların üzerine bir karabasan gibi çökmüşlerdir. Hatta birbirleri ile baş edemedikleri bazı bölgelerde karşılıklı gizli anlaşmalar yaparak iş birliğine dahi gitmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı'nı müteakip 18 Ocak 1919 tarihinde, İtilâf Devletleri arasında Paris'te düzenlenen Paris Barış Konferansında, Birinci Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Devletinin hâkimiyeti altında bulunan bölgelerin sömürgeci devletler tarafından

paylaşımı için çeşitli gizli anlaşmalar yapıldığını ifşa eden bir belge ortaya çıkmıştır. Bu belge; “Türkiye ve Ortadoğu; Mezopotamya ve Suriye’deki Bölgesel Ayarlamalar” isimli toplantı tutanağıdır. Söz konusu toplantıya İngiliz heyetinin bir üyesi olarak Albay Lawrence’da iştirak etmiştir. Bu tutanak Osmanlı Devletinin hâkimiyeti altındaki Ortadoğu Arap Yarımadası için Büyük Britanya İmparatorluğu tarafından Fransa ile yapılan paylaşım mücadelesi ve gizli anlaşmayı gün yüzüne çıkarmıştır.

İngiltere, bölgenin Güneydoğu Asya’daki sömürgelerine giden kara ve deniz ulaşım yolları üzerinde bulunması nedeniyle, Ortadoğu bölgesini (Basra Körfezi ve Mezopotamya) kontrol etmek istiyordu. Ayrıca petrolün stratejik bir önem kazanması ve petrol yataklarının Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altındaki topraklarda bulunması hatta özellikle Ortadoğu bölgesi, İngiltere ile birlikte Fransa’nın dahi iştahını kabartıyordu.

Bu dönemde İngiliz ordusunda üsteğmen olarak görev yapan Thomas Edward Lawrence, 1916 yılının Ekim ayında Arap milliyetçiliğinin kışkırtılması ve bölge halkının, aşiretlerin Osmanlı Devletine başkaldırması için “İnsan İstihbaratı” faaliyetleri yürütmekle görevlendirildi. Müslüman örf ve adetlerini ve bölge halkının davranışlarını öğrenen, iyi derecede Arapça bilen İngiliz casus Lawrence bölgedeki Arap kabilelerini Osmanlı Devletine karşı isyanı başlattı. Lawrence Sosyal İstihbarat Etüdü ve İnsan İstihbaratı faaliyetleri ile Arap başkaldırısının örgütlenmesinde ve finansal kaynağının sağlanmasında İngiliz devleti adına başrolde oynadı (Erkan, 2023, s. 272).

Bu çalışmanın amacı, Birinci Dünya Savaşı esnasında Birleşik Krallığın hedef bölgelerde icra ettiği temel istihbarat disiplinlerinden biri olan İnsan İstihbaratının (HUMINT) stratejik önemini vurgulamak ve İngiliz casus Albay Thomas Edward Lawrence özelinde insan istihbaratı yönteminin işlevselliğini analiz etmektir. Araştırmanın metodolojisi kapsamında, en çok tercih edilen nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi metodundan yararlanılmış ve tamamen bilimsel özellikler taşıyan açık kaynaklardan elde edilmiş veri ve bilgilerin doküman incelemesi yapılmıştır (Bless ve Sithole, s.2013). Ortaya çıkan bulgular yorumlanarak, nihai yargılara ulaşılmıştır. Salaria (2012) nitel araştırmaların genellikle açıklama ve yorumlama adına mevcut koşullar hakkında bilgi teminini amaçladığını ifade etmektedir.

1. Birleşik Krallığın Birinci Dünya Savaşındaki İstihbarat Faaliyetleri ve Lawrence

İstihbarat faaliyetleri sadece günümüz toplumlarında değil, tarihin her döneminde kendisine yer bulmuştur. Bu kapsamda İnsan istihbaratı diğer oluşturma yöntemlerinden ayrı olarak tarihsel gelişim içerisinde en eski istihbarat toplama yöntemidir. Temel istihbarat disiplinlerinden biri olan insan istihbaratı diğer istihbarat oluşturma yöntemleriyle birbirini tamamlar, teyit eder ve destekler. Başka bir ifadeyle, insan istihbaratı ve onun asli kaynağı olan insan unsuru, diğer istihbarat üretim yöntemlerinin de temel unsurudur. Görüntü İstihbaratını, Sinyal İstihbaratını, Açık kaynak İstihbaratını, Sosyal Medya İstihbaratını, Ölçüm ve İz istihbaratını gerçekleştiren de yine insandır. Dolayısıyla bütün istihbarat elde etme yöntemlerinin odağında ‘insan’ faktörü bulunmaktadır. Bu haliyle İnsan İstihbaratı, diğer istihbarat toplama disiplinleri ile iç içe geçmiş durumdadır. Ayrıca İnsan İstihbaratı yöntemi ile istihbarat üretim faaliyetleri neticesinde teknik toplama sistemleri tarafından bırakılan önemli eksikliklerin giderilebileceği gerçeği, göz ardı edilmemelidir. Örneğin; teknik sistemler bir dolapta kilitli duran plan veya dokümanın fotoğrafını çekemez ya da uydular gizli yazışmaları okuyamaz!

İngiltere savaş sonrası vakit geçirmeksizin Arap dünyasını Osmanlı Devletine karşı ayaklandırmak için arayışlar içerisine girmiş, bu dönemde kadim geçmişleriyle ve Bedevî atalarıyla gurur duyan Araplar ise, ayrı bir halk kimliğinden yoksun olup, genellikle aşiretler halinde yaşıyorlardı (Mackey, 2003, s. 130). Yine aynı dönemde Arabistan yarımadasının güneybatısında bulunan Yemen, Osmanlı yönetiminde ve imparatorluk ile barışçıl ilişkiler içerisindeydi. Diğer yandan Mekke Emiri Hüseyin ve Basra kıyısında yerleşik olan Necid Emiri İbni Suud (Suudi Arabistan’ın kurucusu ve ilk kralı) ise Osmanlı Devletinin muhalifiydi (Sedat, 2023, s. 267).

Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) yıllarında dünyada istihbarat faaliyetleri, teknolojiden yoksun bir şekilde çağın gerekleri doğrultusunda insan kaynaklı olarak icra edilmekteydi. Bu yüzden mezkûr yıllar yoğun casusluk faaliyetleri ve adeta efsanelerine sahne olmuştur. Sömürgeci ve emperyalist devletler bu tip faaliyetleri, organize bir yapıda, ülkelerinin etki ve ilgi alanları çerçevesinde etkin bir şekilde yürütürken, diğer devletler herhangi bir teşkilat altyapısı olmadan, sınırlı ölçekteki etki alanlarında ve alaylı yöntemler ile istihbarat faaliyetlerini icra etmekteydi.

Tarihin ilk evrelerinden soğuk savaşın son dönemine kadar, zamanın teknolojik yetersizlikleri nedeniyle sadece ‘insan istihbaratı’ disiplininden (yönteminden) yararlanarak haber/bilgi toplanmış ve neticede istihbarat ürünü meydana getirilmiştir. İnsan istihbaratının toplama vasıta ve kaynağı insan olan, açık ve/veya kapalı toplama teknikleri kullanılarak

çeşitli yöntemler ile elde edilen bilgilerin işlenmesi sonucu oluşturulan istihbarat olarak ifade edilmektedir. İnsan İstihbaratı konusunda son derece yetenekli olan İngiliz casus Thomas Edward Lawrence, Birinci Dünya Savaşı esnasında Ortadoğu ve Arap yarımadasında İngiltere'nin bölgedeki çıkarlarını korumak ve geliştirmek adına insan istihbaratı yönteminden yararlanmıştır. Bu doğrultusunda yürüttüğü insan istihbaratı faaliyetleri neticesinde Arap topluluklarını Osmanlı devletine karşı kışkırtarak, onların ayrı birer devlet olarak ortaya çıkmasına ve Osmanlı Devletinin Ortadoğu'yu bütünüyle terk etmesine sebep olmuştur. Lawrence aslında, “Stratejik istihbarat etüdünün konularından olan sosyal ve biyografik istihbarat kapsamında bir toplumu, tarihi, kültürel, etnik yapı, dil, din, mezhep açısından çok iyi tahlil ederek, istismara yönelik zayıf yönlerini ortaya çıkarmış ve bu yönde insan istihbaratı yöntemlerinden ustaca yararlanmıştır”.

Birleşik Krallığın stratejik çıkarları doğrultusunda, İngiliz casus Lawrence'ın yürüttüğü insan istihbaratı faaliyetleri neticesinde önemli siyasi başarılar elde edilmiş, Ortadoğu ve Arap yarımadasının sınırları yeniden çizilmiştir. Bu başarının altında yatan dinamikleri analiz etmek ve uygulama yöntemlerini irdelemek, teoride yer alan araştırmacılar ve uygulamada bulunan saha görevlileri açısından çok büyük mesleki kazanımlar sağlayacağı aşikârdır.

Birinci Dünya Savaşından önce ve özellikle savaş sırasında Osmanlı Devletine karşı hasım devletler tarafından yoğun biçimde casusluk faaliyetlerinin ifa edildiği gözlenmektedir. Başta İngilizler olmak üzere Ruslar, Fransızlar, Balkan Devletleri ve Almanlar, Osmanlı Devletinin topraklarında benzer faaliyetlerde bulunmuşlar, aynı zamanda bu devletler Osmanlı içerisinde kendilerine casusluk yapacak kişileri bulmakta da zorluk çekmemişlerdir. Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Sırp, Bulgarlar, Ulahlar, Araplar ve bazı Arnavutlar düşman istihbarat teşkilatlarınca satın alınmışlardır (Gönül, 2023, s.1).

Nitekim gelişen olaylar karşısında kuvvetli bir istihbarat teşkilatına duyulan ihtiyaç nedeniyle, Birinci Dünya Savaşı başlamadan kısa bir süre önce Enver Paşa başkanlığında Teşkilat-ı Mahsusa kurulmuş ve Trablusgarp, Mısır, Lübnan, Irak ve Suriye'de Arap milliyetçiliğini körükleyen hareketler, sıkı bir gözetim altına alınmıştır. Fakat Araplar, Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyetlerini, Arap özgürlük ve bağımsızlık ateşini söndürmeyi amaçlayan İttihat Terakki'nin düşmanca komploları olarak değerlendirmişlerdir. Sınırlı sayıdaki başarısı, Teşkilat-ı Mahsusa'nın bir bütün olarak savaşın akışını lehte etkilemeye ve Osmanlı hâkimiyeti altındaki Arapların sömürgeci İngiltere ve Fransa'nın oyununa gelip bağımsızlıklarını ilan ederek devletler kurup, Osmanlı'dan ayrılımlarını engellemeye gücü yetmemiştir (Gönül, 2013, s. 2). Avrupa'nın “Hasta Adam” olarak nitelendirdiği Osmanlı

Devleti'ne ait toprakların paylaşımı ve bölüşümü sorunu, yani en geniş ifadesiyle “Şark Meselesi”, net bir biçimde 1916 tarihinde İngiltere'yi temsilen Mark Sykes ve Fransa'yı temsilen François Georges-Picot tarafından gizli olarak imzalanan Sykes-Picot Anlaşması ile ortaya konulmuştur .Sykes-Picot Anlaşması'nın sahada tatbiki açısından önemli gelişmelerden biri, Batılı devletlerin Ortadoğu ve Osmanlı Devleti üzerindeki planlarına hizmet eden Arap toplulukların ayaklanmasıdır (Aşan vd., 2021, s. 2). Arap Ayaklanması veya Arap İhaneti, Birinci Dünya Savaşı sırasında (Haziran 1916), Arap kabilelerince bağımsız ve birleşik bir Arap devleti kurmak amacıyla Türklere karşı, İngilizler başta olmak üzere batılı devletlerce kışkırtılmasıyla çıkartılan ayaklanmalar bütünüdür ifade etmektedir. Şerif Hüseyin bin Ali öncülüğünde başlatılan bu silahlı isyan hareketleri sonucunda, Araplar bağımsızlığını kazanmıştır. Osmanlı ise, çok değerli ve stratejik Hicaz ve Yemen topraklarını kaybetmiştir.

Birinci Dünya Savaşı başladığında İngiliz politikacı Churchill'in himayesinde Kahire Ofisi (Arap Büro veya Ofisi) kurulmuştur (Fazilet, 2023, s. 5). Bu ofisin başlıca görevi; Osmanlı coğrafyasında istihbarat çalışmaları yapmaktır. Arap Yarımadası'nda, Kuzey Afrika'da, Ortadoğu'da insan istihbaratı, muhabere elektronik istihbaratı, görüntü istihbaratı ve açık kaynak istihbaratı gibi alanlarda bilgi toplayıp analiz ettiler. Servisler arası ve hükümetlere dağıtmak için istihbarat analizleri yaptılar. Günlük istihbarat bültenleri çıkartmaya devam ettiler. Askeri hizmetler için önemli olan referans çalışmaları gözden geçirip genişlettiler. Bu çalışmalardan “Arap Şahsiyetler”, “Arap Yarımadası El Kitapları” gibi çalışmalar askeri amaçlarla Süveyş Kanalı'nda, Aden'de ve Kızıldeniz'de kullanıldı . Diğer yandan Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren Arap yeraltı örgütleriyle de bağlantı kurarak İngiltere ve Mısır'daki İngiliz yetkililere bu konularda danışmanlık yaptılar. Arap Büro bünyesinde Araplar ve diğer Osmanlı vatandaşları hakkında biyografik istihbarat toplayarak, İngilizlere dost olabilecek kişileri tespit etmeye çalıştılar. İstihbarat elemanları Hicaz ve Suriye arasındaki bölgede sürekli yer değiştirerek kendilerine verilen görevleri yerine getirdi (Çabuk, 2019, s.7/1136).

Ortadoğu'da faaliyet gösteren, İngiliz haber alma teşkilatının bel kemiği, başta merkez şefi Bayan Getrude Bell olmak üzere Thomas Edward Lawrence, Captain Shakespeare ve yakın çalışma arkadaşlarıdır. Bell'in İngiliz istihbaratına en kritik katkılarından biri Lawrence'ın Kahire ofisine atanmasını sağlamak olmuştur. Shakespeare ve Lawrence, Arap milliyetçiliğini sonuna kadar körüklemekte, asıl düşmanın Türk olduğunu Araplara anlatmakta ve sınırsız para olanaklarını kullanarak şeyhleri ve diğer Arap yöneticileri satın

almaktadır. Onun elindeki bir diğer güç ise Arap toplumunun çok sevdiği altın ve altın değerindeki diğer vaatleridir. Shakespeare 1915'te, İngilizlerin verdikleri sözlerin yerine getirilmeyeceğini anlayan Suudilerce öldürülür. Bölgede zamanla İngiliz politikasının uygulayıcısı konumuna geçecek olan Lawrence'ın karşısına Almanlar en iyi elemanlarından olan Wassmus ile Otto Von Niedermayer'ı koz olarak sürmüşlerdir. Bu üç casus Ortadoğu'daki mücadelelerinde neredeyse efsaneleşmişlerdir. Teşkilat-ı Mahsusa ise bunların karşısına Süleyman Askeri Bey, Eşref Sencer (Kuşçubaşı), Nuri Paşa gibi isimlerle çıkar ama bu süreçte Arap Ayaklanması'nın baş aktörlerinden en önemlisi, İngiltere adına bölgede casusluk faaliyetleri yürüten ünlü Thomas Edward Lawrence'dır (Demirel, 2023, s.27).

İngiliz ajanı Lawrence bölgede üstteğmen rütbesinden yarbay rütbesine ulaşıncaya kadar danışman olarak görev yaptığı 1916-1918 seneleri arasından iki yılı aşkın bir süre zarfında Osmanlı Devleti aleyhine propaganda ve insan istihbaratı faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti'ne karşı Arap milliyetçiliğini güçlendirmek için son derece temkinli ve sabırlı hareket eden Lawrence, bölgede görev yaptığı süre zarfında dağınık Arap kabilelerini birleştirmek, düzensiz milislerden düzenli bir ordu kurmak ve nihayetinde Arapları Türklere karşı bağımsızlık savaşına hazırlamak için çeşitli Arap kabile liderleriyle yakın temas içinde olmuş ve onları Türklere karşı kışkırtmıştır (Aşan vd., 2021, s.2).

2. İngiliz Casus Lawrence'ın Uyguladığı İnsan İstihbaratı Faaliyetlerinin Analizi

İngiliz casus Lawrence Ortadoğu'da edindiği tecrübeleri, bölgede görev yapacak diğer askeri ve istihbarat personellerine aktarmak amacıyla 27 maddeden oluşan yönerge veya kılavuz olarak ifade edilebilecek bir metin kaleme almıştır. Lawrence'ın tecrübelerine istinaden hazırladığı, İnsan İstihbaratının çeşitli taktik ve yöntemlerini içeren, söz konusu kılavuz metin bugün hala Amerikan Harp Akademisi'nde kurmay subaylar için hazırlanan eğitim dokümanları arasında yer almaktadır (Aşan vd., 2021, 2). Lawrence'ın Ortadoğu'da İngiliz Emperyalizmi ve Anglosakson sistemini oturtmak konusunda yaptığı faaliyetler sonucu edindiği tecrübeler doğrultusunda hazırladığı 27 maddelik kılavuz hususlar ile bunlarla ilgili analiz ve değerlendirmeler aşağıdadır:

Madde 1: Danışmanların görev sahalarındaki kültürel yapıyı ve insan tipini bilmeleri önem arz eder. Bu doğrultuda toplanan bilgiler, Arap liderlerin güveninin kazanılmasını sağlayacak ve verilen danışmanlığın etkisini arttıracaktır.

Lawrence, bu ilk maddede **olumlu bir ilk intiba oluşturma** hususuna değinmiştir. “İlk birkaç hafta etrafınızla çok uğraşmadan devam edin. Kötü bir başlangıcın bedelini ödemek

zordur. Araplar kendi yargılarını bizim gözden kaçırdığımız harici nedenlerle oluşturur. Bir kabilenin en iç halkasına nüfuz ettiğinizde yapacaklarınızı, sizin ve onların memnun olacağı şekilde yerine getirebilirsiniz” diyerek öncelikle içine girdiğiniz toplumun ve bu toplumdaki bireylerin kültürü, dini ve mezhep yapısını, ve bu yapıların özelliklerini, değerlerini ve hassasiyetlerini önceden çok iyi analiz edip ona göre halkla ilişkilerinizde davranışlarınızı uyumlu hale getirmemiz gerektiğini vurgulamıştır.

Madde 2: “Eşraf² ve bedeviler³ hakkında öğrenebileceğiniz her şeyi öğrenin. Onların ailelerini, gruplarını, kabilelerini, dost ve düşmanlarını, kuyularını, vadi ve yollarını tanıyın. Bunların tamamını dinleyerek ve dolaylı soruşturmaya yapın. Soru sormayın. Onların yerel Arapçasını konuşmaya başlayın, sizinkini değil. Onların imalarını anlayabilene kadar derin sohbetlere girmekten kaçının. Yoksa zor durumda kalabilirsiniz. Başlangıçta biraz ağırdan alın”...

Lawrence bu ifadesiyle de yukarıdaki madde ile bağıntılı olarak bölgede kabileler arası ilişkilerden ya da düşmanlıklardan tutun da kullandıkları su kuyularına kadar **hayati detaylara hakim olunması gerektiğini** belirtmektedir. Bu yolla özellikle Eşraf’ın bölgedeki toplumsal rolünün altını çizmektedir. Zira Araplar nazarında soy ve kan bağıyla toplumun ileri gelenlerinin oluşturduğu zümre olan Eşraf, itaat edilen bir zümre olarak Arapların kültürel kodlarında yönetsel bir role sahiptir. Lawrence’a göre Eşraf’ın kontrol edilmesi gerekmektedir ve bu ise ancak onların ‘güvenlerinin kazanılmasıyla’ mümkün olacaktır. Yine burada vurgulanan çok önemli bir ayrıntı ise ‘mahalli dil bilgisidir’. İstihbarat elemanları mutlaka görev yaptığı bölgenin mahalli dilini bilmelidir. O yüzdendir ki, dünyada istihbarat eğitimi kurumları eskiden “İstihbarat ve Dil Okulu” adı altında hizmet vermişlerdir. Yabancı dil, istihbaratın katma değer sağlayan ayrılmaz bir parçasıdır.

Madde 3: “İş konularında sadece hizmet ettiğiniz ordu, hizip ya da partinin lideriyle anlaşın. Hiç kimseye emir vermeyin ve direktif ya da tavsiyelerinizi Arap komuta birimi⁴ için tutunuz. Sizin vazifeniz danışmanlıktır. Ve sizin öneriniz komutan ya da lider yalnızken verilir. Önerilerinizin, sizin vazifenizden kaynaklı tavsiyeler olduğunu ve ortak planlarınızın tek yöneticisinin yine kendisi olduğunu anlamasına müsaade edin.”

² Eşraf: Bir yerin varsıl ve tanınmış, ileri gelen, sözü tutulan, etkili kişileri.

³ Bedevi: Çöl ve vahalarda develeriyle birlikte konar-göçer olarak yaşayan Araplara verilen genel ad. Bedeviler geçmişte göçebe olan ve Sahra Çölü’nün Atlas Okyanusu kıyısından Batı Çölü, Sina Yarımadası ve Necef Çölü üzerinden Arap Çölü’ne kadar uzanan bölgede yaşayan Arap kabileleridir.

⁴ Şeyhler. Burada şeyh ifadesinden kasıt Arap kabile veya aşiret lideridir.

Lawrence’ın burada, **danışmanlık faaliyetinin komuta birimindeki üst yapıya münhasır tutulması gerektiğine vurgu yapmaktadır**. Durum ve şartlar gerekmedikçe alt komuta kademelerine temas edilmemesi ve böylelikle Arap Komuta biriminde antipatiye sebep olunmasının önüne geçilmesine çalışılmaktadır. Bu maddedeki bir diğer önemli vurgu ise; Komuta Birimiyle iletişimin ‘üslubuna’ ilişkindir. Lawrence **danışmanlara üstten bir üslup kullanmaları yerine, iplerin Arap komuta biriminde olduğunu hissettiren, yapıcı bir telkin metodunu** önermektedir.

Yabancı ülkede danışmanlık hizmeti icra etmek çok hassas bir görevdir. Tarihte Osmanlı döneminde ülkemizde askeri ve sivil bürokraside birçok yabancı danışmanlar görev yapmıştır⁵. Bunların görünürdeki esas görevleri, eğitim-öğretim olarak görülse de bir de görülmeyen yönleri ve görevleri vardır ki, o da “İstihbarat” üretmektir. İşte bu kişilerin, mesleki konularında uzmanlıkları kadar iyi birer istihbaratçı olmaları da gerekmektedir. Danışmanlar, hiçbir zaman hizmet verdiği ülke ve vatandaşlarını zayıf, biçare ve hakir görmemeli, onların milliyetçi ruhlarını ve vatansever duygularını övücü söylem ve davranışlarda bulunarak beyaz propaganda yapmalıdır.

Madde 4: *“Liderinizin güvenini kazanın ve koruyun. Onun saygınlığını ne pahasına olursa olsun başkalarından önce davranarak güçlendirin. Onun ileri sürebileceği planları asla reddetmeyin ve karşısında yer almayın. Fakat bu planları ilk kertede sizinle özel olarak paylaşmasını sağlayın. Onların fikirlerini her zaman onaylayın ve hissettirmeden gururlarını okşayın. Sizin düşüncenizle aynı çizgiye getirin ama önerilerin ondan gelmesini sağlayın. Bu aşamaya geldiğinizde, onun düşüncelerine tamamen bağlı kalmasını sağlayın ve mümkün olduğunca sıkı bir biçimde onu uygulamaya yönlendirin fakat bunu fark ettirmeden yapın. Şöyle ki; sadece “O” bu baskınızın bilincinde olmalı ve kendisi bile çok açıkça bu baskıyı hissetmemeli”.*

Lawrence bu maddede **danışmanların ilişki içinde oldukları Arap liderleri üstü örtülü bir baskıyla yönlendirmeleri gerektiğini** ifade etmiştir. Bu yönlendirme liderleri rahatsız etmeden yapılmalı ve güven ilişkisi tesis edildikten sonra devreye girmelidir. Böylece ***ortaya çıkacak karar, liderin inisiyatifıyla alınmış gibi görünecek ve liderleri danışmanlardan uzaklaştırmayacaktır***. Sosyal düzen açısından kabile ve statü ilişkilerinin güçlü olduğu Arap toplumunda, ortak bir siyasal hedef paydasında birlik sağlamak zordur. Bundan dolayı danışmanlardan beklenen, İngilizlerin çıkarlarına hizmet edecek olan adımların bizatihi Arap

⁵ Örneğin; askeri alanda Osmanlı’da danışman olarak görev yapan Fransa’dan Comte de Bonneval, Almanya’dan Colmar Von Der Goltz, Otto Liman Von Sanders gibi şahsiyetler.

kabilelerini ayırıştırılmadan ve onların kendi liderleri eliyle sağlanmasıdır. Esasında alınan kararlar ve izlenen stratejiler, danışmanın bağlı olduğu yabancı devletin bir ürünü olmasına rağmen, bunun ev sahibi ülkenin milli çıkarlarına hizmet eden ve bizatihi o ülkenin karar vericileri tarafından alınmış olduğu izlenimi uyandırılmalıdır. Böyle olduğunda halk tarafından kolayca tasvip edilir, danışmana ve ülkesine olan güven sağlamlaşır.

Madde 5: “*Liderinizle olabildiğince sürekli ve dikkat çekmeksizin temasta kalınız. Onunla yaşayın, çadırındaki yemeklerde ve konukları varken onun yanında bulununuz, doğal bir hal alsın. Tavsiyede bulunmak için yapılan resmi ziyaretler, günlük konuşmalarda düşüncenizi ‘inceden işlemek’ kadar faydalı değildir. Yabancı şeyhler ilk kez bağlılık yemini etmek ve hizmetlerini sunmak için geldiklerinde çadırı terk edin. Eğer onların Şerif’e dair ilk intibaları, yabancıların Şerif’in has dairesinde oldukları yönündeyse, bu Arap gagesine daha çok zarar verir.*”

Lawrence’a göre eğer Arap Şeyhlerin Şerif’e dair ilk intibaları Şerif’in mahremine yabancıların vakıf oldukları düşüncesi olursa, bu Arapların bir araya gelip ayaklanması fikrine zarar verecektir. Çünkü şeyhler bu durumda kendi aşiret ya da kabilelerini, şerifin otoritesi altına sokmak istemeyeceklerdir. Şerifin bir İngiliz subayının etkisi altına girdiği bilgisi, Arapları ancak birbirinden uzaklaştırır. Burada şu mesaj doğrultusunda hizmet sunulmalıdır: Ülkenizin yönetimi sizin elinizde, kararları ülke çıkarlarınız doğrultusunda sizler alıyorsunuz, bizler burada sadece sizlere danışmanlık hizmeti veriyoruz. Bağımsızlık ve egemenliğinize saygılıyız ve gerektiğinde teminatıyız.

Madde 6: “*Sefer birliklerinin astlarıyla çok yakın ilişkilerden kaçının. Onlarla yapacağınız sürekli görüşmeler, Arap komuta biriminde neler olup bittiğiyle ilgili olanları soruşturmanızı imkânsız hale getirecek ve onun pozisyonundaki zaafları kendi elinizle açığa vurmanıza neden olacaktır.*”

Burada İstihbaratın olmazsa olmazı “*Bilmesi Gereken Prensibi*”⁶ vurgulanmaktadır. Lawrence, bilgi akışı ve paylaşımının sadece liderler ile yapılmasını doğru bulmaktadır. Ast kadrolarla yakın ilişkilerin kurulması istenmeyen ya da paylaşılması uygun olmayan bilgilerin yayılma ihtimalini artırır. Astların sahip olmaması gereken her bilgi Arap komuta biriminin açıklarının ortaya çıkması ve çeşitli zafiyetlerin yaşanması ihtimalini arttıracaktır. Danışmanların bu durumdan kaçınmaları ve görevlerini aksatabilecek zorlukları kendi

⁶ İstihbaratta “Bilmesi Gereken Prensibi”: Herhangi bir konu veya işi yalnızca görevi ve sorumlulukları gereği öğrenmekle, incelemekle, gereğini yerine getirmekle ve korumakla sorumlu bulunanların yetkisi düzeyinde bilgi sahibi olması ve nüfuz etmesi ile izah edilir.

hatalarıyla oluşturmamaları beklenmektedir. Kısacası İstihbarata Karşı Koyma dahilinde “Bilgi Güvenliği”ne önem gösterilmelidir. Bu konuda personelin bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Madde 7: “Sizin gücünüze bağlı ast yöneticilere karşı basitçe ve hafifçe muamelede bulununuz. Böylelikle kendinizi onların seviyesinden yukarıda tutmuş olursunuz. İyi muamele astın üste olan saygısını arttıracaktır. Bu, üstün otoritesini ve hiyerarşik üstünlüğünü muhafaza etmek içindir. Liderinize eğer Şerif ise⁷ saygılı davranın, o da sizin bu tutumunuza karşı mukabelede bulunacak ve devamında hep daha fazlasıyla karşılık verecektir. Üstünlük, Araplar arasında önemli bir konudur ve siz de bunu elde etmelisiniz.”

Lawrence’a göre astların üstlerine duydukları saygı ve otorite bağı, iyi muameleyle yakından ilişkilidir. Ayrıca danışmanların kendi üstlerine saygılı olmaları da bir o kadar önem arz etmektedir. Danışmanların kazanacağı saygınlık, özellikle saygı duyan kişi bir Şerif ise, danışmanlar hem Şerif makamında bir yöneticiyi daha kolay yönlendirebilecek hem de kendi astlarına söz geçirebileceklerdir. Ast üst ilişkilerinde bir yandan rütbenin gereği statü korunmakla beraber diğer yandan “Güç Mesafesi”ni çok katı tutmadan astlar üzerinde tatlı-sert bir otorite kurulmalıdır. Öte yandan nasıl ki astlardan saygı, hürmet ve itaat bekleniyorsa kişi kendi üstlerine de bu yönde örnek olacak bir davranış sergilemelidir.

Madde 8: “Senin ideal konumun orada bulunmak fakat göze batmamaktır. Çok fazla samimi, göze çarpan ya da ciddi bir hal içinde olmayın. Keşif ekibinin başındaki kişi olsa dahi herhangi bir kabile şeyhinin sizinle uzun süreli ya da çok sık vakit geçiriyor olduğu izlenimini vermekten kaçının. İşinizi yapmanız için ‘kıskançlıkların dışında kalmalısınız’; bir kabile ya da aşiret ile ilişkilendirilirsanız prestij kaybedersiniz ve kaçınılmaz husumetlerden kurtulamazsınız. Şerifler bütün kan davaları ve yerel çekişmelerin hepsinin üzerinde konumlanırlar ve Araplar arasındaki birliğin yegâne kaidelerini oluştururlar. Birakın adınız her zaman bir şeyhle anılsın ve kabile arasında onun davranışlarına iştirak edin. Hareket zamanı geldiğinde kendinizi açıkça onun direktiflerini uygulayan biri olarak ortaya koyun. Bedeviler bunun ardından aynı şeyi yapacaklardır.”

Lawrence, görev bölgesindeki danışmanların lider kadroyla çok sıkı ilişkilere sahip oldukları imajının kıskançlık ve çekişmelere neden olacağını ifade etmektedir. Bu kıskançlık

⁷ Seyyid terim olarak “şerefli, asil soylu, onurlu, kutsal, mübarek” mânasına gelen şerif ile (çoğulu eşrâf, şürefâ) birlikte “nesl-i pâk-i Muhammedî’ye mensup olup yüceltmış olan” anlamında Hz. Peygamber’in Hz. Ali ile Fâtıma’dan doğan torunlarıyla onların soyundan gelenler için unvan olarak kullanılmıştır. Hem baba hem anne tarafından Hz. Ali’nin soyundan gelenlere aynı zamanda “Seyyidü’s-sâdât” (tabâtabâ) denilir (Tâcü’l-‘arûs, “tbtb” md.; EI2 [İng.], III, 950). Kaynak : İslam Ansiklopedisi.

ve çekişmelerin hizipleşme ve düşmanlık oluşturma ihtimalinin olduğu belirtilmektedir. Böyle bir duruma neden olmanın bedeli, danışmanların husumetli taraflar arasında kalması ve itibarlarını kaybetmeleridir. Yapılması gereken, kimsenin hedefi haline gelmeden Şerif ile ilişkileri sağlıklı tutmak ve emir komutayı Şerif eliyle işletmektir. İnsan ilişkilerinde eşit ve tutarlı olun. Terazinin bir yanına daha fazla ağırlık vermeniz şüphe ve kıskançlık uyandırır. Bu yüzden topluluğun genelinin güvenini kazanmak, benimsenmek ve göze batmadan kolayca hareket etmek istiyorsanız tutum ve davranışlarınıza bu yönde dikkat etmeniz gerekmektedir.

Madde 9: “Şeriflerin, Arapların doğal soylu sınıfı olduğuna dair algıyı destekle ve geliştir. Aşiretler arası kıskançlıklar herhangi bir şeyhin komuta eder bir konuma gelmesini imkânsız hale getirir ve göçebe Araplardaki birliğe dair tek umut Eşrafın egemen sınıf olarak evrensel kabulüdür. Şerifler davranış ve yaşantılarında yarı-şehirli, yarı-göçebedirler ve komuta içgüdüüne sahiptirler. Bu denli bir itibar kazanımı için sadece lütuf ve para yetersiz kalacaktır; ancak Arapların Muhammed Peygamberin soyuna gösterdikleri derin saygı ve Muhammed Peygamberin ulviliğine olan hürmet, Eşrafın nihai başarısı için umut veriyor.”

Bu maddede Lawrence, soy bağının Arap hiyerarşisindeki önemini tespit etmiş ve vurgulamıştır. Hz. Muhammed’in soyundan gelenler, Müslüman Araplar nazarında saygın kişilerdir. Bundan dolayı danışmanların bu makama saygı göstermeleri beklenmektedir. Danışmanların, Arap ileri gelenleri ve toplum nezdinde kabullenilmiş ast-üst olgusunun farkında olması ve bu duruma göre hareket etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Arap ileri gelenlerinin toplum üzerindeki nüfuzlarının kuvvetlenmesi ve en nihayetinde tüm siyasal düzene egemen olmaları Lawrence’a göre, Arap birliği için yegâne yoldur. Yine yukarıdaki bazı maddeler ile bağıntılı olarak toplumu ve onu oluşturan bireylerin toplumsal yaşayış, dini, kültürel ve mezhepsel boyutlarında çok iyi tahlil ederek tanınması gereklidir. Bu doğrultuda doğru hedef seçimi, kısa yoldan başarıya ulaşmayı mümkün kılacaktır.

Madde 10: “Şerif’inize halk arasında ve özel görüşmelerde ‘Seydi’ diye hitap edin. Diğer insanlara herhangi bir unvan olmadan kendi isimleri ile seslenin. Samimi diyaloglarda Şeyh’e hitap ederken ‘Abu Annad’, ‘AkhuAlia’⁸ ya da buna benzer seslenişleri isimleriyle birlikte kullanın.”

⁸ İngilizce transkripsiyonlarıyla yazılmış olan babası anlamındaki “Abu” ve kardeş anlamındaki “Akhu” sözcüklerini, Arapların günlük dildeki birbirlerine hitap tarzlarını benimseyerek kullanmaları salık verilmektedir. Aşiret ismiyle birlikte Abu niteleyicisinin özellikle şeyh ve şerifleri onurlandırarak hitap etmekte kullanıldığı anlaşılmaktadır. Detaylı bilgi için Bkz. İslam Ansiklopedisi.

“Seydi-Seyyid”⁹ hitabı, Arap topluluğunda Şerif ünvanını pekiştirmek amacıyla da kullanılmaktadır. Böylece danışman, hizmet verdiği Şerifin statüsünü, toplumsal mecralarda sürekli onaylar konumda olacaktır. Daha özel konuşmalarda doğrudan isimle hitap etme telkini ise danışmanın Şerif ile samimi bir iletişim içinde olduğu kanaatini güçlendirme amacını taşıyabilir. Çünkü hitap çok önemlidir ve insanların gönül kapısının anahtarıdır. Saygı, sevgi ve sıcakkanlılığın ilk adımıdır. İlk intibanın pozitif değeridir. Çoğu insan buna yeterince önem vermez. Bu yüzden kişilerin değer yargılarını öğrenerek, önceden o kişiye nasıl hitap edeceğimizi belirlememiz çok faydalı olacaktır.

Madde 11: “*Yabancılar ve Hıristiyanlar, Arabistan’da sevilen kişiler değillerdir. Yaklaşımınız arkadaşça ve gayri resmi olabilir ancak zeminin çok kaygan olduğunu her zaman hatırlayın. Önünüzde Şerifi bir flama gibi dalgalandırın (ya da nüfuzunun etkinliğinden yararlanın) ve kendi düşüncelerinizi ve kimliğinizi gizleyin. Başarırsanız, yüzlerce kilometrelik ülke ve emrinizde binlerce adama sahip olacaksınız ve bu rıya karşılığında takas etmeye değer.*”

Danışmanlar, Arap’lara askeri danışmanlık sıfatıyla destek verseler de yabancı oldukları gerçeğinin farkında olarak görevlerini yapmak durumundadırlar. Dolayısıyla Lawrence’ın önceki maddelerde yaptığı telkinler bu madde için yol gösterici niteliktedir. **Danışmanlar göze batmadan liderlerle, özellikle de lider bir şerif ise, iyi ilişki içinde olmalıdır.** Yani danışmanların fikirleri Şerif tarafından benimsenmeli ve Şerifin verdiği karar danışmanın olmasını arzuladığı gelişmeleri desteklemelidir. Böylece görünürde bir İngiliz’in değil Şerifin kararları olacaktır. Bu da Arapların gözünde işleyişin meşruiyetinin sorgulanmamasını sağlayacaktır. Daha açık bir ifadeyle, bazı önyargıları kırmak çok zordur. Örneğin; devletler ve toplumlar arasında tarihi, dini ve mezhepsel husumeti bir anda kırmak imkânsızdır. Bu yüzden adım adım, planlı ve programlı, sabırla ve ikna edici bir yaklaşımla karşı tarafa doğrularımızı kabul ettirmeliyiz. Burada “rol model” olmak çok önemlidir. Hangi maske içinde olunursa olunsun bulunduğu coğrafyanın tarihi bilgisine hakim, beden dilini ustalıkla kullanan, hedef toplum ve bireylerini iyi tanıyan, onların yaşamına kolayca adapte olan, onların dilini konuşan ve her türlü ahval ve şerait’de yılmadan görev yapabilecek donanımlı personelle çok büyük hedeflere ulaşmak mümkündür.

⁹ Seyyid terim olarak “şerefli, asil soylu, onurlu, kutsal, mübarek” mânasına gelen şerîfile (çoğulu eşrâf, şürefâ) birlikte “nesl-i pâk-i Muhammedî’ye mensup olup yüceltmiş olan” anlamında Hz. Peygamber’in Hz. Ali ile Fâtıma’dan doğan torunlarıyla onların soyundan gelenler için unvan olarak kullanılmıştır. Hem baba hem anne tarafından Hz. Ali’nin soyundan gelenlere aynı zamanda “seyyidü’s-sâdât” (tabâtabâ) denilir (*Tâcü’l-‘arûs*, “tb̄b” md.; *Eİ2* [İng.], III, 950). Kaynak : İslam Ansiklopedisi.

Madde 12: “Mizah duygunuza sıkıca sarılın. Ona her gün ihtiyacınız olacak. Düz bir ironi en kullanışlısıdır ve kişilik olarak hazırcevaplık ile çok laubali olmayan bir karakter şefler üzerindeki etkinizi iki katına çıkarır. Bazı tebessümleri yakaladığımızda, o sizi ileri taşıyacak ve bunun en şiddetli konuşmadan daha büyük etki yaratacağını göreceksiniz. Jest ya da mimiklerin gücü çok değerlidir; fakat bunu dikkatlice kullanın. Zekâ işi nükteler, şakalardan daha değerlidir. Sakın bir şerifi diğer şeriflerin yanında gülünç duruma düşürmeyin.”

Lawrence’a göre **mizahın ölçülü kullanılması**, kurulacak ilişkinin derinliğini arttırmak için oldukça etkili bir araçtır. Mizahi öğelerin yerli yerinde kullanılması danışmanları şeriflerin gözünde cazip kişiler kılacaktır. Önemle vurguladığı husus şerifleri toplum içinde gülünç duruma düşürmemeye özen göstermektir. Lawrence, böylece mizahın kullanımı konusunu net bir biçimde formüle eder. Bir İngiliz’in mizah anlayışının, Arapların meclisinde aşırılığa kaçmadan nasıl etkin biçimde kullanılabileceğine istinaden yapılmış bu analiz, Lawrence’ın iki farklı kültüre dair derinlemesine vukufiyetini ortaya koyan çarpıcı bir örnek sunmaktadır.

Bu anlamda yabancı ülkede görevli personel “Sosyal İstihbarat” kapsamında bulunduğu ülkenin kültürünü çok iyi öğrenmesi gerekir. O ülke halkı neye önem veriyor? Hassasiyetleri nelerdir? Neye gülüyor ya daneye kızıyor? Nasıl motive oluyor? İnsanın karakteristik özellikleri nelerdir? vb. ayrıntılara hakim olunması gerekir. Bu konuda gerektiğinde bir tiyatrocunun gibi rol yapması da lüzumlu olabilir. Kendisini halkın değer verdiği şeyleri sevmese bile sevdim diye gösterebilmeli, mizah anlayışı olarak kendisine ters düşse bile gülünmeyecek şeylere sırf onlar güldükleri için gülmeli, üzülünmeyecek şeylere ise gerektiği yerde üzülerek topluluğun hissiyatlarına ortak olmalıdır. Yoksa kendi espirinize kendiniz gülecek kadar gülünç ve aciz duruma düşmeyin. Görevli personel bunu başarırsa o zaman kendini karşı tarafa kolayca ve kısa zamanda kabul ettirebilir. “Ben de sizdenim” imajını sergileyerek güven ortamı oluşturabilir. Bu durum müteakip adım ve faaliyetler için ona kolaylık sağlar, başarıya götürür.

Madde 13: “Bir Arap’a asla el kaldırmayın; kendinizi alçaltmış olursunuz. Sonuçlarının görünüşte size duyulan saygıyı arttırdığını düşünebilirsiniz, ancak gerçekte yaptıklarınız, siz ve onların arasına içten içe bir duvar inşa edecektir. Her şey yanlış yapılırken sessiz kalmak zordur; ancak öfke kontrolünüzü ne kadar az kaybederseniz, avantajınız o kadar büyük olur. Keza o zaman öfkeden kendinizi kaybetmezsiniz.”

Askeri danışmanların otokontrol ve öfke yönetimi konularında yüksek motivasyona sahip olmaları beklenmektedir. Lawrence'a göre şiddet dili, danışmanların itibarını zedelemek ve ilişkilere zarar vermekten başka bir işe yaramamaktadır. Arapları kontrol etmek için meşru görülme ve saygı duyulmak önemli olduğundan bunun tam tersi etkiye sahip tüm davranışlardan kaçınılması gerekmektedir. İstihbaratçı eğitiminin temel konuları olarak; otokontrol, öfke yönetimi, stres altında çalışma, sorgulama ve sorgulamaya mukavemet, yalan makinasını atlatma, karakter analizi, beden dilini kullanma, mahalli dil (halk dili lehçesinde, yaşayan terim/kalıplar/deyimler/özlü sözler, güncel esprî anlayışı ve özellikleriyle birlikte), işaret dili, yakın dövüş, tarih, din, nezaket ve kültür eğitimi ve tiyatroculuğu saymak pek abartılı olmasa gerek. Tabii bu eğitim süreci görev yapılacak coğrafyaya göre çeşitlendirilebilir. Bütün bunlar Maske Süreci¹⁰ içine dahil eğitimler olarak karşımıza çıkar.

Madde 14: *“Yönlendirmek çok zor olsa da, eğer onlara katlanacak tahammülünüz varsa Bedevilere önderlik etmek kolaydır. Müdahaleleriniz ne kadar az görünür olursa etkiniz o kadar artacaktır. Tavsiyelerinizi takip etmeye ve isteklerinizi yerine getirmeye hazırlardır; fakat senin ya da bir başkasının bunun bilincinde olmasını istemezler. Bütün sıkıntıların sonunda onların iyi niyetinin gerçek kaynağını en derinlerde bulacaksınız.”*

Burada “Tahakkümsüz müdahale” anlayışının hissedilmesinin önemine değinilmiştir. Yani yönlendirmenin meşru sayılması ve zorla olmadığı kanaatinin oluşturulması sağlanmalıdır. Herhangi bir fikre ve yönlendirmeye gönüllü katılım anlayışı, “zoraki” ya da “itaat” anlayışının önünde olmalıdır. Bu anlayışın oluşturulması Lawrence'a göre bedevilerin özgürce hareket etme algısı üzerinden görünmez bir yönlendirme kanalı oluşturabilecektir. Ev sahibi ülke ve vatandaşları içsel-insani duyguları gereği manda ve himaye pozisyonunda ulunmayı, bağımsızlıklarına kısıtlama getirilmesini kabullenemez. Bu yüzden yaklaşımlarda emir kipi kullanmadan kaçınmak, kararları sanki onlar almışçasına ve onların ağzından duyurmak esas olmalıdır.

Madde 15: *“Kendi başınıza çok iş yapmaya kalkışmayın. Arapların kabullenilebilir düzeyde yaptıkları işler, sizin harika işler yapmanızdan daha iyidir. Bu onların savaşı ve siz sadece destek için varsınız, onlar adına zafer kazanmak için değil. Aslında, Arabistan'ın çok sıra dışı koşulları altında, sizin şahsen fiili olarak yaptığınız işler belki de sizin düşündüğünüz kadar iyi olmayacaktır.”*

¹⁰ Maske hikaye, bir gizli faaliyet elemanının faaliyetini gizlemek için görev yapılacak coğrafya ve mekansal şartlara özgü olacak şekilde görev kimliğine, pozisyonuna ve yaşantısına uygun olarak hazırlanmış yapay ve kurgusal bir hayat hikayesi.

Lawrence bu maddede iki konuya değinmektedir. Birincisi, danışmanların yürüttüğü işlerde **her zaman yüksek inisiyatif kullanmaları gerekmediğidir**. Arapların göz ardı edilebilecek aksaklıklarla işleri tamamlamaları, danışmanların bihakkın yerine getirdikleri işlerden daha değerlidir. İkincisi ise; danışmanların Arap coğrafyasının kendine has koşulları, bir İngiliz'in mükemmeliyet algısıyla örtüşmeyebileceği gerçeğini göz ardı etmemeleri hususudur. İnisiyatif gerektiği yerde ve şartlarda, gerektiği oranda kullanılmalıdır. İnisiyatifin dozajı abartılmamalı ve kullananın boyunu fazla aşmamalıdır. Ayrıca istekler de mükemmeliyet aranmamalıdır.

Madde 16: “Şayet, çok aşırıya kaçmadan, yapabiliyorsanız size gelen hediyeleri geri çevirin. Yerli yerinde bir hediye çoğu zaman şüpheli bir şeyi kazanmada oldukça etkilidir. Karşılığını uygun bir biçimde veremeyeceğiniz hiçbir hediye asla kabul etmeyin; fakat hediye verenden belirli bir hususta ricacı olmanız gerekiyorsa hediyeye mukabelede bulunmayı erteleyebilirsiniz. Sizlerden bir şeyler istemelerine müsaade etmeyin, çünkü sonra aç gözlülükleri sizi sağılabilecek inekler gibi görmelerine sebep olacak.”

Kabul edilen her hediye bir minnet bağı oluşturma potansiyeli vardır. Bundan dolayı uygun şekilde **mukabelede bulunulamayacak hediyelerin kabul edilmesi hoş görülmemektedir.** Hediyeye mukabele sadece karşılıklı ilişkinin niteliğini kötü etkilememesi kaydıyla ve uygun zamanda yapılmalıdır. Zira, bir işin doğru zamanda ve uygun şekilde yapılmaması, o işin hiç yapılmamasından daha kötü sonuçlar doğurabilir. Yazılı olmayan ve genel kabul görmüş bir nezaket kuralı vardır. “Hediye İstenmez ancak size sunulan bir hediye (abartılı olmamak ve karşılığı ödenebilecek değerde olmak kaydıyla) geri çevrilmez.” Dolayısıyla müteakabiliyet esasına uygun hediye kabul edilebilir. Buradan öne çıkan önemli bir ayrıntı ise “Hediye ile esir alınmamak” kaydıyla hareket etmek gerekmektedir.

Madde 17: “Bir kabile ile birlikteyken kefiye¹¹ giyinin. Bedevilerin şapkaya karşı kötü önyargıları vardır ve şapka giyinmedeki ısrarımızın ahlaki olmayan ve din dışı bazı ilkelerle ilişkili olduğuna inanırlar. Kalın bir kefiye güneşten iyi bir korunma şeklidir ve eğer şapka takarsanız en yakın Arap arkadaşlarınızın toplum içinde sizden utanmalarına sebep olursunuz.”

Lawrence'a göre **Bedevi Araplar, Avrupa tipi giyim tarzında İslami anlayışa muhalif bir tutum hissetmektedir. Bundan dolayı Arap toplumu içinde şapka giyip ısrarla öteki gibi**

¹¹ Arapların kullandığı ve omuzları da örten, püsküllü erkek başörtüsü.

görünmenin bir anlamı yoktur. Çünkü danışmanların amacı insanlarla iyi ilişkiler kurmaktır, onları kendilerinden uzaklaştırmak değil. Lawrence'ın bu durumun önüne geçmek için verdiği telkin oldukça basittir. Şapka takmayın, kefiye giyin. **Böylelikle hem topluma hem de iklime uyum sağlayın.** Toplum içinde farklı görünmemek, göze batmamak, onların manevi değerlerine saygı göstermek için toplum genelinin kıyafetine uymak lüzumludur.

Madde 18: “*Tebdil-i kıyafet tavsiye edilmez. Özel alanlar haricinde, bir İngiliz subay ve bir Hıristiyan olduğunuz, bırakın açıkça bilinsin. Bununla birlikte aşiretlerle birlikteyken Arap kıyafetleri giydiğinizde, üniformalyken imkânsız olan bir yakınlık düzeyinde güvenlerini kazanacaksınız. Şu var ki bu tehlikeli ve zordur. Onlar gibi giyinirken size özel bir müsamaha göstermeyeceklerdir. Bir yabancı olarak onların kendilerine özgü görgü kurallarından yükümlü değilken, Arap kıyafetleri içinde hatanıza göz yumulmayacaktır. Yabancı bir tiyatro sahnesinde aylarca geceli gündüzlü kesin olmayan bir çıkar için dinlenmeksizin rolünü oynayan bir tiyatro sanatçısı gibi olacaksınız. Eksiksiz bir başarı, Arapların sizin yabancılığınızı unutmaları ve sizi kendilerinden biri gibi görerek sizin yanınızda doğal bir şekilde konuşmaya başlamalarıdır ki, bu belki sadece ortaya konulan karakterle elde edilebilir. Kısmi başarı İngiliz kıyafetleri içinde daha kolay olacak, sağladıkları rahatlıkla fiziksel ve mental olarak daha uzun süre dayanmanızı temin edecektir. Ayrıca bu durumda yakalandığınızda Türkler artık sizi asmayacaklardır.”*

Bu maddede yerel kıyafet giymekle kılık değiştirmek arasındaki fark net bir şekilde belirtilmiştir. Ayrıca danışmanların Hıristiyan bir İngiliz oldukları gerçeğini örtbas etme girişimlerinin tehlikeli bir şekilde ters tepme olasılığı vardır ve gizlenme girişimi Araplar tarafından şüpheyle karşılanabilir. Bununla birlikte **toplumun benimsediği giyim kuşam alışkanlıklarına uyum sağlamak danışmanlar açısından dezavantajları olmakla beraber faydalı olacaktır.** Özellikle Arapların kendilerini danışmanlar yanında rahat hissetmeleri elde edilmek istenen çıkarlar açısından son derece önemlidir. Hedef toplumla beraber fikir, düşünce ve gaye birliğinin yanı sıra kılık ve kıyafet birliği içinde olmak, amaçlara ulaşmayı ve planlanan faaliyetleri kolaylaştıracaktır.

Madde 19: “*Eğer Arap kıyafetleri giyerseniz, en iyisini giyinin. Kabileler arasında giysiler ayırt edicidir ve uygun kıyafeti giymelisiniz ki rahat edesiniz. Şayet rıza gösterirlerse, bir Şerif gibi giyinin.”*

Lawrence, Arap toplumunu oluşturan aşiretlerin kendilerine özgü giysilere sahip olduklarını belirtmektedir. Danışmanlardan beklenen, bu farkların bilincinde olmaları ve ona göre en uygun şekilde giyinmeleridir. Böylece hangi kabileyle irtibat halinde olunursa

olunsun daha rahat hareket edebilme olanağına sahip olabileceklerdir. Lawrence ayrıca izin verilirse bir Şerif gibi giyinme ifadesini kullanırken büyük olasılıkla bunu Şeriflerin toplumsal itibarına binaen Arap gururunun okşanması suretiyle de bir yakınlık kurabilme ihtimalini dile getirmektedir. Burada bir diğer husus, sıradan bir bedevi görünümüyle o ortamda bulunmanın da önüne geçmektir. Bu konuyu yerel otoritenin rızasına bağlaması da yine dikkat çekicidir. Bu noktada Hz. Mevlana'nın bir sözünü zikretmek yerinde olacaktır: *İnsanlar kıyafetleriyle karşılanır, ilmiyle ağırlanır, ahlakıyla uğurlanır.* Kılık-kıyafet, tavır ve hareket bulunduğumuz ortama ve toplumsal kültüre uygun olmalıdır.

Madde 20: *“Eğer tamamen Arap kıyafetleri giyerseniz, hakkını verin. İngiliz arkadaşlarınızı ve geleneklerinizi geride bırakın ve bütünüyle Arap alışkanlıklarına intibak edin. Avrupalıların Arapları kendi oyunlarında yenmesi, onlarla bu derece aynılık içinde karşılaşmakla mümkün olur; çünkü faaliyetlerimizde daha güçlü motivasyona sahibiz ve onlardan daha fazla yüreğimizi ortaya koyuyoruz. Şayet bunları aşabilirsiniz, mutlak başarıya doğru muazzam bir adım atmış olursunuz. Lâkin yabancı bir ülkede ve yarı anladığın bir yabancı dilde yaşamak ve düşünmenin zorluğu, yabancı yiyecekler, alışılmadık giysiler, özel hayat ve huzurun tamamen yok oluşu ve mütemadiyen aylarca diğerlerinin tetikte bir taklidinin olabildiğince rahatlamaşının imkânsızlığı, Bedeviler, iklim ve Türklerle uğraşmanın neden olduğu bir çeşit ekstra stres... tüm bunlar göz önünde bulundurmadan bu yol seçilmemelidir.”*

Arap toplumunda özellikle Abbasiler dönemi ve sonrasında üst düzey bürokrat ve toplumun ileri gelenlerinde süslü ve ihtişamlı giysiler giyinme eğilimi güçlüdür (Yılmaz, 2008). Ayrıca bireyin kültürü, yaşadığı toplumun ve sınıfın kültürü bağlamında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla Arap toplumunda var olan güçlü kast ilişkilerini değerlendirirken kültürel ayrıntıları göz ardı etmek, yanlış davranışlar geliştirmekle eşdeğerdir. Lawrence'ın Arap kültürü bağlamında sahip olduğu bilgi ve tecrübe, danışmanlara bu bağlamda önemli bir yol gösterici unsur olmaktadır. Lawrence'a göre **Arap gelenek ve göreneklerine göre yaşamının bir danışman açısından ne kadar zor olduğunun altı çizilse de nihai amaç için gerekli bir fedakarlıktır.** O yüzden görev yerine gitmeden önce o yörenin sosyal ve coğrafi şartlarına çok iyi hazırlanılacak bir “maskelenme” sürecinden geçilmesi elzemdir.

Madde 21: *“Dini tartışmalar sıkça olacaktır. Kendi kültürünüze dair istediğiniz şeyleri söyleyebilirsiniz ve yüzeysel bir konu olduğuna emin olmadığınız sürece onların kültürlerini eleştirmekten kaçının. Bunu da ancak yaptığınız eleştiri size ciddi ölçüde puan*

kazandıracaksa yapınız. Bedevi İslamı, biraz dindarlık ve coşkuyla beraber yabancılara saygının olmadığı haliyle kuşatıcı bir unsurdur. Onların davranışlarına bakarak, lakayt olduklarını düşünmeyin. İnanışlarının hak olduğuna dair imanları, her eylemlerinde, düşüncelerinde ve gündelik yaşam prensiplerinde paylaştıkları samimi şeyler ciddi bir muhalefetçe kışkırtılmadığı sürece şuursuzcadır. Dinleri onlar için yemek içmek kadar doğalarının bir parçasıdır.”

Lawrence Hicaz’da çalışan İngiliz subaylarına çok kez bölgedeki **inancı ve kültürü çok iyi analiz edin** şeklinde telkinlerde bulunmuştur. Lawrence özellikle dinin Arap toplumu için ne kadar hassas bir konu olduğunu bilmektedir. Lawrence ve Batı dünyası için tüm “Doğu” kökenli fikir, figür ve yapılar, aslında “öteki” konumundadır. Doğrudan “Doğu bilimi” sıfatıyla bir biz ve onlar ayrımı olan oryantalist bakış burada da tüm özgüveniyle görülmektedir (Said, 1998, s.101). Bu bağlamda Lawrence, **din olgusunun bedevi Araplarda çok güçlü olduğunu ve yabancı olana hoşgörülü olmadığını belirterek çok dikkatli olunması gerektiğini özellikle telkin etmektedir.** Böylelikle Bedevilerin dini hassasiyetleri göz önünde bulundurulursa ciddi avantajlar sağlanabilecektir. Bedevilerin dine olan fitri bağlılıkları din ile yaşamsal öğelerinin iç içe geçmesi sonucunu doğurmuştur. Lawrence’ın İslam ile Bedevi kültürünü bu denli yaklaştıran bakış açısı günümüzde tartışmalara konu olan Arap İslamı kavramı ile birebir örtüşmektedir. Bu noktada Lawrence hedef bölgelerde görev yapacak istihbarat uzmanlarına, hedef toplumun dinini ve özelliklerini çok iyi öğrenmeleri gerektiğini vurgulamış ve bu konuda özellikle polemiklere ve ikna edici tutumlara girilmemesini tavsiye etmiştir. Çünkü uzmanlık dar alanda çok şey bilmektir. İstihbarat uzmanları çok bilgili ve donanımlı olabilir. Fakat din konusu uçsuz bucaksız bir alanı kapsayan bir bilimdir. Bu konudan faaliyetlere başlanmasını doğru bulmadığını sadece kendiliğinden ve karşı tarafın talebi ile zaman içinde bir yönlendirme imkanının olabileceğini belirtmiştir.

Madde 22: *“Muharebe konusunda bildiklerinizi onlara aktarmaya çalışmayın. Hicaz, alelade taktikleri boşa çıkarır. Bedevi harp esaslarını yapabildiğiniz en hızlı ve en detaylı şekilde öğrenin, çünkü onları bilene kadar tavsiyeleriniz Şerif tarafından hoş karşılanmayacaktır. Sayısız nesillerdir yapılan kabile baskınları, bu işin bizim hiçbir zaman öğrenemeyeceğimiz bazı kısımlarında onları eğitmiştir. Aşına oldukları şartlarda çok iyi savaşır; fakat karşılaşmadıkları durumlar paniklemelerine sebep olur. Birliğinizi küçük tutun. Onların saldırı birlikleri genellikle yüz ila iki yüz kişiliktir ve eğer siz kalabalık bir ekip alırsanız, sadece kafaları karışır. Ayrıca şeyhler, hayranlık uyandıran bölük komutanları olduklarından tabur veya alaylara eş değer güçlerle dahi başa çıkmayı öğrenmeye çok*

şartlanmışlardır. Başarı çok açık olmadıkça veya Bedevi'nin içinde destekleyici içgüdüler görmedikçe, sıra dışı şeyler denemeyin. Eğer hedef bol ganimetler içeren bir hedef ise, adeta canavarlar gibi saldıracaklardır, onlar muhteşem izcilerdir, hareket kabiliyetleri size bu yerel savaşı kazanacak avantajı sağlayacaktır. Araziye aşinalıklarını yerli yerinde kullanırlar. Ceylan avcılarını kullanın, onlar görünür hedeflerin büyük nişancılarıdır ki, iyi adamların bir bölümünü bunlar oluştururlar. Bir kabilenin şeyhi bir başka kabileden adamlara emir veremez. Karışık kabile birliklerini komuta etmek için bir Şerif gereklidir. Eğer yağma beklentisi varsa ve olasılıklar eşitse, siz kazanırsınız. Bedevileri siper saldırılarında israf etmeyin veya bir mevkiyi savunmaya çalıştırarak ziyan etmeyin; zira tembellik etmeden sakince duramazlar ve beklentilerin ötesinde zayıyata dirençleri sınırlıdır. Talimatlarınız ne kadar kuralsız ve bir Arap gibi olursa, o derece Türkleri şaşırtırsınız; çünkü onlar ilk adımı atmayıp sizden bekleyeceklerdir. Risk almaktan kaçınmayın.”

Bu maddede Lawrence detaylı olarak **Arap saldırı ve harp taktiklerinin hangi usullerle istimal veya istismar edileceğine dair** detaylı bilgi vermektedir. Karşı tarafın tarihi perspektif içinde harp taktik ve stratejilerini çok iyi analiz etmek, baskına uğramadan zafere ulaşmak için faydalı bir ön çalışma olacaktır. Bu konuda hasım veya hasım olması muhtemel ülkelerle ilgili stratejik seviyedeki askeri karargahlarda barış zamanında hazırlanan “Ülke Stratejik İstihbarat Etüdü” kitaplarının “Silahlı Kuvvetler İstihbaratı” bölümünde askeri uzmanlar hasım ülkelerin tarihinde yaptığı harpleri analiz ederek onların uyguladığı taktikleri ve harp modellerinin ortaya çıkarırlar. Bu bilgiler müteakip yıllarda yapılacak hazırlıklar kapsamında taktik, tertip ve tertibatlar oluşturulmasına esas teşkil edecek istihbaratın elde edilmesini sağlar.

Madde 23: “Bedevilerin, hareketleri ve eylemsizlikleri için ileri sürdükleri görünür nedenler doğru olabilir fakat her zaman sezmeniz ya da şüphe duymanız için daha iyi nedenler olacaktır. Argümanlarınızı bir rota veya onun alternatifi için şekillendirmeden önce, bu gizli nedenleri bulmalısınız. Üstü kapalı biçimde imayla yapılan anlatılar, mantıklı izahatlardan çok daha etkilidir: Kısa, öz anlatımları sevmezler. Onların zihni tıpkı bizimkiler gibidir, fakat farklı öncüllerle çalışır. Araplarda mantıksız, anlaşılmaz veya belirsiz-gizemli hiçbir şey yoktur. Onlarla ilgili tecrübeleriniz ve onların ön yargıları hakkındaki bilginiz neredeyse her olayda takındıkları davranışlarını ve muhtemel hareket tarzlarını ön görebilmenizi sağlayacaktır.”

Lawrence, danışmanların **Arap düşünce ve dil kullanım tarzının iyi anlaşılması gerektiğini** belirtmiştir. Bunun için öncelikle Arapların düşünce yapılarını sonra da meta ve

sembolik dili nasıl kullandıklarını tahlil etmek gerekmektedir. Çünkü Lawrence'a göre Araplar, kendilerinden çok da farklı değildir. Ancak **üstü kapalı veya imalı anlatımlar üzerinden iletişim kurmazlar**. Lawrence'a göre bu özellikleri onları anlaşılır ve öngörülür kılmaktadır. Kendi gözlemini danışmanlara aktaran Lawrence, bölgede görev yapacak uzmanları, Arapların olası eylem ya da eylemsizliklerinin gizli nedenlerine vakıf olacak kadar iyi etüt etmek gerektiği konusunda uyarılmaktadır. Ünlü Çinli asker ve filozof Sun Tzu şöyle diyor: *“Başkasını ve kendini bilersen, yüz kere savaşsan tehlikeye düşmezsin; başkasını bilmeyip kendini bilersen bir kazanır bir kaybedersin; ne kendini ne de başkasını bilmezsen, her savaşta tehlikeydesin.”*

Madde 24: *“Bedeviler ile Suriyelileri veya aşiret askerleri ile eğitimli askerleri birbirine karıştırmayın. Daha doğrusu muhtemel askeri harekâtlarda karma birlikler kurmayın. Ne olursa olsun, birbirlerinden nefret ettikleri için onlardan fayda sağlayamazsınız. Hiç başarılı birleşik harekât görmedim fakat çok sayıda başarısız olanı gördüm. Özellikle, Türk ordusunun eski subayları bile, her ne kadar duygu, kan ve dil anlamında Arap olsalar dahi, Bedevilerle birlikte hareket edemezler. Taktikler konusunda dar kafalıdırlar, gayri nizami harbe uyumlu hale gelme becerileri yoktur; Arap gelenekleri konusunda beceriksizdirler, bir aşiret üyesine birkaç dakikadan daha fazla nezaket içinde davranmayı beceremeyecek kadar kendini beğenmişlerdir, sabırsızlardır ve genellikle intikal ve muharebe esnalarında kendi birlikleri dışında faydasızlardır. Bedeviler, Suriyeli Muhammedi bir subayın¹² emirleri yerine sizin emirlerinizi canı gönülden takip edebilirler. Şehirli Araplar ve Arap kabile üyeleri¹³ birbirlerini kötü bir ilişki içinde sayarlar ve kötü ilişkiler garip yabancılardan daha itiraz edilebilir bir durumdur.”*

Lawrence bu maddede şehirli Araplarla, Bedeviler arasındaki bazı keskin çizgilerden bahsetmiştir. Bunu yaparken şehirli Araplarca kurulan eğitimli, düzenli birlikleri de bedevi birliklerinden farklı bir yere koymuştur. Bu yerel ayırmadan kaynaklanan birbirinin davranış tarzı ve ilişkilerini benimsememe tavrı, yabancılar için kullanılabilir bir ayırım olarak vurgulanmıştır. Ayrıca Lawrence burada, Türk subaylarının kendilerini beğenmiş ve kibirli olduklarını, halk adamı özelliği taşımadıklarını, gayri nizami harp konusunda ise tecrübesiz olduklarını iddia etmektedir.

¹² Orijinal metinde geçen ifade “Syrian Mohammed an officer”. Muhammedi burada Müslüman yerine kullanılmıştır.

¹³ Orijinal metinde geçen “tribesman” ifadesi, şehirli olmayanlar anlamında da ifade edilebilir.

Madde 25: “Araplar arasında sıradan bir durum olmasına karşın siz, kadınlar hakkında rahatça konuşmaktan kaçının. Din kadar hassas bir konudur ve onların ahlaki normları bizimkilerden çok farklıdır ki bir kelâm İngilizcede zararsız olmasına rağmen onlara pek pervasız görünebilir, tıpkı onların bazı ifadelerinin de harfi harfine çevrildiğinde, bizler için öyle olduğu gibi.”

Arap toplumunda her ne kadar 20. yüzyıl başlarında kadınlara dair özgürlükçü yaklaşımlar (Nas, 2007, s.1) ortaya çıkmaya başlamış olsa da mevcut toplumsal yapının **ecnebi bir erkeğin kadınlara dair rahatça konuşmasını hoş görmesi pek olası değildir.** Bu nedenle Arap meclislerinde İngiliz danışmanların kadınlar hakkında konuşmaları ve kültürel yaklaşımdan farkından doğabilecek bazı gafların yapılma ihtimali Lawrence’ı bu telkini yapmaya motive etmiştir. Şark kültürünün At, Avrat, Silah üçlemesi en kutsal değerlerdir ve bunlardan kadın konusuna, mutlak ve daha özel bir hassasiyet gösterilmesi çok önemlidir.

Madde 26: “Hizmetçilerinize kendinize olduğunuz kadar özenli olun. Eğer sofistike bir tane hizmetçi istiyorsanız muhtemelen Mısırlı veya Sudanlı birini almanız gerekecektir. Eğer çok şanslı değilseniz bu yolda zahmetli uğraşlarla yaptığınız iyi şeylerin çoğunu mahvedecektir. Araplar sizin için pilav pişirip kahve yapacaktır, ancak botlarınızı temizlemek ya da çamaşırlarınızı yıkamak gibi erkek işi olmayan işler yapılması gerektiğinde sizi terk edeceklerdir. Bunlar sadece siz Arap kıyafetleriyle olduğunuzda gerçekten mümkün olacaktır. Hicazda yetiştirilmiş bir köle en iyisidir fakat İngiliz vatandaşlarının köle edinmesine karşı kanunlar vardır bu yüzden köleleri başkasından kiralamak zorundasınız. Her halükârda kırsal kesime çıktığınız zaman yanınıza bir ya da iki Ageyli¹⁴ alın. Onlar Arabistan’ın en iyi ulaklarıdır¹⁵ ve develerden de iyi anlarlar.”

Sahip olduğu bilgi sayesinde Lawrence, danışmanların hangi bölgelerden hizmetçi seçmeleri gerektiği konusunda bile telkinde bulunmaktadır. Ayrıca bu bilgi ışığında alınacak **hizmet için seçilen yardımcının risk oluşturma ihtimaline** de değinmektedir. Örneğin; kırsal kesimde ulaşımı sağlamak için bir eskorta ihtiyaç duyulacağını açıkça ifade etmektedir. Bu bağlamda görev riskini en aza indirecek tercihlerin yapılması gerektiği ortaya koyulmuştur. Lawrence’a göre hedef coğrafyalarda görevli personel en yakınında bulunduracağı hizmetlilerini seçerken ince eleyip sık dokumalıdır. Nihayetinde bunlar en özel ve sır olan konulara isteyerek veya istemeyerek müdahil olacaklardır. Ayrıca kuvvetle muhtemel sizleri kontrol etmek için birileri tarafından elemandırılabilirler. İtimat kontrole

¹⁴ Orijinal metinde geçen “Ageyli”, kabile adını ifade etmektedir. Kervanlara eşlik eden eskort.

¹⁵ Kervanlara eşlik eden eskort.

mani değildir. Bu kişiler sürekli kontrol altında tutulmalı, sık sık sınanmalıdırlar. Ne olursa olsun yine de bunlarla sınırlar paylaşılmamalıdır.

Madde 27: “Araplarla başa çıkmanın evvel emirde ve son tahlilde yegâne sırrı onları mütemadiyen tahlil etmektir. Her zaman tetikte ol ve asla gereksiz şeyler söyleme; Sürekli olarak kendinizi ve arkadaşlarınızı kollayın, olan biten her şeyi duyun ve yeraltında neler döndüğünü arayıp bulun. Onların karakterlerini okuyun, zevklerini ve zayıflıklarını öğrenin ve bulduklarınızı kendinize saklayın. Kendinizi Arap halkaları arasına gömün, elinizdeki iş dışında herhangi bir amacınız ve başka herhangi bir şeye ilgi-alakanız olmasın, böylelikle aklınız sadece tek bir şeyle meşgul olur ve size düşen kısmı yeterince derin şekilde kavrarırsanız, haftalarca süren zahmetli çalışmayı heba edecek küçük hatalardan kaçınabilirsiniz. Başarınız, adadığınız zihinsel çabayla orantılı olacaktır.”

Lawrence’a göre **Arapları kontrol etmenin ve İngiliz çıkarlarına hizmet ettirmenin yolu düzenli gözlem, tahlil, kontrol ve yönlendirmedir.** Batı’nın Doğu’ya yaklaşımı kontrol edici, tahlil ve manipüle edici oryantalist bir bilimsel nazarla gelişmiştir (Çırakman, 2007, s.106). Dolayısıyla Lawrence, Hicaz bölgesinde görev yapacak danışmanlardan görevlerini bu yaklaşımla yapmalarını istemektedir. Çünkü danışmanlardan beklenen Arapların İngilizlerin direktifleri yönünde hareket etmelerini sağlamaktır. Lawrence’a göre de bunun anahtarı Arapları en ince ayrıntısına kadar tanımak, kendini Araplar içine gömülü bir profile büründürmek, görev motivasyonunu yüksek tutmak ve hata olarak görülen hareketlerden kaçınmaktır.

İngiliz danışmanlar, Arap liderlerine askeri danışmanlık hizmeti vermek için anılan bölgededir. Askeri ve siyasi taktik ve bilgiler liderlerle paylaşılır. Bunun karşılığında Araplar aldıkları destekle daha iyi organize edilmeye çalışılır. Arap toplulukları arasındaki dengenin sağlanması ve geleneksel hiyerarşiye uygun hareket etmek, görev tatbiki için hayatidir. Bu, Arap liderleri etki altına almayı başarmak verilen görevi layıkıyla yapabilmek için avantajlar sağlayacaktır. Bundan dolayı Lawrence, danışmanların hizmet verdikleri liderlerle olan ilişkilerine dikkat etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Bir topluluğu yönlendirebilmek için o topluluğu oluşturan grupları, ast-üst ilişkilerini, değer yargılarını, korkularını, güçlü ve zayıf yanlarını, inanç sistemini çok iyi bilmek gerekir. Lawrence’ın telkinlerinden anlaşılan, bilgi ve derin motivasyonun, yönlendirmenin en temel gereksinimlerinden biri olduğudur. Yürütülen tüm faaliyetlerin temelinde, Arap liderliğine askeri danışmanlık hizmeti vermek ve Arapları Türk idaresine karşı kışkırtmanın öncesinde onları kontrol etmek için yapıldığı anlaşılmaktadır.

Tarihsel perspektiftin bakıldığında, İngilizlerin Arap milliyetçiliğini destekleyerek Türkleri ve Arapları karşı karşıya getirdiği görülmüştür. Zaten Arap Büro'nun bu bölgedeki temel amaçlarından biri de Osmanlı'ya karşı Arap milliyetçiliğini kullanarak bir cephe oluşturmaktır (Çabuk, 2019, s.4). Bu noktada, Arapların çoğunluğunun bilinçli olarak İngilizlerin etkisi altında kaldığı söylenemeyeceği için faaliyetlerin ne kadar sabırla ve itinayla yapıldığını belirtmek yerinde olacaktır.

Sonuç

İngilizlerin mimarı olduğu Anglosakson istihbarat anlayışının temel hedefi, batı uygarlığını ve batının stratejik çıkarlarını korumak ve kollamak için teşkil edilen ayrıcalıklı konumu, sahip olduğu bütün imkânları kullanarak muhafaza etmektir. Anglosakson istihbarat mantığı, "Tarihin akışını kendi haline bırakmayı değil, kontrol altına alarak kendi lehine değiştirmeyi" amaçlamaktadır. Bu maksatla, etki ve ilgi alanındaki ülkelerde, istihbarat oyunlarını, örtülü askeri-siyasi-ekonomik operasyonları, devlet yönetimlerini etki altına almayı, siyasi ve askeri darbeleri, seçim provokasyonlarını, medya üzerinden yürütülen psikolojik savaş ve algı yönetimi tekniklerini ve provokatif şiddet yöntemlerini sıklıkla kullanabilmektedir.

Bu minvalde, İngiltere 1914-1916 yılları arasında Ortadoğu'da Osmanlı devleti ve Türk hakimiyetini sonlandırmak için buradaki dağınık Arap kabilelerini birleştirerek Arap kabilelerini Türklere karşı kışkırtmışlardır. Kendisini Araplar için "baba figürü" olarak konumlandıran İngiliz ajanı Lawrence'ın insan istihbaratı mihrinde yürüttüğü söz konusu faaliyetler, İnsan İstihbaratı yöntemine esas olacak adeta bir doktrin olarak kabul görmüştür. Lawrence'ın Ortadoğu'daki Arap milletlerine ektiği "Türk düşmanlığı" tohumlarının etkisi hâlâ sürmektedir. İnsan İstihbaratı yöntemi ile oluşturduğu bu kötü imaj son derece kalıcı ve etkili olmuştur. Burada "İnsan İstihbaratının" önemini bir kez daha idrak ediyoruz. Ve Lawrence'ın yaptıkları ile örtüşen ünlü Yunan düşünürü Themistocles'in bir sözü akıllara geliyor: "***Keman çalamam ama bir kenti büyük bir devlet yapabilirim.***"

Lawrence'ın kaleme aldığı 27 madde tümüyle, Arap kabile ve aşiretlerini Osmanlı idaresine karşı birleştirmek ve ayaklandırmak için kullanılacak saha faaliyetlerine ilişkin adeta bir İnsan İstihbaratı doktrini mahiyetindedir. Verilen tüm telkinlerin başarılı şekilde uygulandığı, Arap ayaklanmasının gerçekleştiği ve amacına ulaştığı görülmektedir. Aslında Lawrence'ın 27 maddelik eserinde ulaşmak istediği ana hedeflerden en önemlisi, sözde *Arap ulusçuluğunun inşası* için altyapı hazırlamaktır. Lawrence, bu amacını gerçekleştirmek için haçlı zihniyeti ile hareket ederek Müslümanı müslümana düşman etmiş ve kıydırmıştır.

Sosyal İstihbarat temelli, kara propaganda, psikolojik harp istihbaratı ile destekli insan istihbaratı yöntemlerini ustaca, zekice ve hunharca kullanarak Araplara Türkleri arkadan vurdurtmuş, böylece emperyalist Anglosakson ülkelerinin bölgeye nüfuz etmesinin önünü açmıştır. Fakat aşırı milliyetçi Araplar ve emperyalist zihniyeti taşıyan Anglosakson mihverindeki batılı devletler için Lawrence bir kahraman olarak lanse edilerek, onun yaptığı faaliyetler sadece özgürlüklerini kazanma noktasında Araplara yardımcı olmak algısı yaratılmıştır. Hatta Araplara ve batı dünyasına, Türkleri aşağılayan “Gece Yarısı Ekspresi” tarzında ‘Arapların Lawrencesı’ adlı bir film dahi yapılmıştır. Bu filmde Türk ordusu o derece aşağılanmıştır ki, Türk subayı ve askerleri bu filmde neredeyse barbar ve tecavüzcü olarak yaftalanmıştır.

Lawrence’ın Anglosakson sistem yaklaşımı esasları dahilinde yürüttüğü insan istihbaratı faaliyetleri, aslında İngiliz düşüncesinin, bilgisinin ve deneyiminin ulus ve ulusçuluk bağlamında Batı’ya ait olmayan bir bölgede uygulanmasına dayanmaktadır. Lawrence, bir ulus devletin inşa edilmesindeki başarının ilk anahtarını, yerel bilgi ve özelliklerin elde edilmesi şeklinde ifade etmiştir (Lawrence, 2017, s. 6). Dağınık halde çok sayıda kabilenin yaşadığı bir bölgede ulusal bir isyanın tertibi, öncesinde sosyal ve politik yapının konsolide edilmesiyle (Sosyal İstihbarat) mümkün olabileceğini göstermiştir. Zaten bu konsolidasyon çalışması Arap ulusçuluğunun da temelini teşkil etmiştir.

Kuruluş ve yükseliş dönemlerinde dünyaya örnek bir insan istihbaratı uygulamalarıyla kıtalararası Osmanlı coğrafyasının toprak bütünlüğü ve bekası sağlayan fakat 20. yüzyılda ulus inşasında başarılı olamayan Osmanlı Devleti, İngilizlerin Araplara kendi uluslarını inşa ettirme girişimine de karşı koyamamıştır. Lawrence’ın İnsan İstihbaratı yöntemini kullanarak ustaca maskelemeler ile yaptığı faaliyetler, bölgenin tabii yapısıyla uyum içinde olmuştur. Günümüzde de benzer sosyo-kültürel ayrışmaların bölgenin yapısı kaynaklı olduğunu gösteren yansımalar, Suriye dahil tüm Arap coğrafyasında hissedilmektedir.

Lawrence’ın istihbarat faaliyetlerindeki ana hedeflerinden bir başkası da siyasi davranma ve siyaseti üstün tutmaktır. Bunu psikolojik harekât istihbaratı ile yerel halkın genel sempatisini kazanarak elde etmeyi amaçlamıştır. Çünkü Osmanlı Devleti’ne karşı Arapların savaş durumuna getirilmesi bir yana, savaşın öncelikle siyasi olarak kazanılmasının daha önemli olduğu düşünülmüştür.

Lawrence 27 maddelik değerlendirme metninde, Ortadoğu’da görev yapacak askeri ve insan istihbaratı görevlilere doğru intiba oluşturma, iyi ve doğru iletişim, ölçülü mizah kullanımını, insanları kontrol edebilme gibi konular üzerinden birey ve toplulukları etkileyip

siyaseten manipüle etme hususlarında tavsiyelerde bulunmuştur. Ancak bu çalışma sırasında edinilen intiba yerel halktan ziyade, yerel elitler üzerinde etki kurma ve yerel halkın gözüne batmamayı salık verdiği yönündedir. Yukarıda değinilen bilgiler ışığında Lawrence'ın siyasi kontrole verdiği önem açıkça görülmektedir. Ortadoğu'da Batı'nın siyasi etkisini arttırması ve içeriden müdahale etmeye başlamasının nedenini Bernard Lewis şu ifadelerle açıklamıştır: *“Avrupa devletleri, XIX. yy'da uluslararası ticaret ve maliye ağına girmeye başlayan Ortadoğu'nun ekonomik iç işlerine doğrudan karışır olmuşlardır. Bu durumdan kaynaklanan değişiklikler de Ortadoğu'da hayatı her yönüyle etkilemiştir.”* Bu bağlamda Büyük Britanya İmparatorluğu'nun da 19. ve özellikle 20. yüzyılda ekonomik ve siyasi gücünü Ortadoğu coğrafyasında derinleştirme politikası izlediği görülmektedir. Bununla bağlantılı olarak Lawrence'ın Arapları etki altına alma çalışmalarının arkasında doğal olarak Britanya İmparatorluğu'nun büyük mali ve siyasi gücünün olduğu da yadsınamaz bir gerçektir.

Lawrence'ın başka bir önemli hedefi de Faysal'a bağlı Arap liderler arasında bir kazanan-kaybeden durumu yaratmadan ve liderler arasındaki dengeyi bozmadan İngilizlerin bölgedeki çıkarlarının gerçekleştirilmesi için zemin hazırlamaktır. Burada Lawrence, Faysal ve Arap liderler arasında siyasetini geliştirirken tesis edilen ilişkilerde bir tarafın üstün görünmesi durumunda dengenin bozulacağı farkındaydı. Çünkü Lawrence'a göre bazı liderlere verilecek destek diğerleri tarafından bir itibarsızlaştırma unsuru olarak kullanılabilirdi. Bundan dolayı Lawrence, siyasi dengenin Araplar arasındaki kabile hiyerarşisinin gereklerini göz önünde bulundurarak sağlanması gerektiğini belirtmiştir.

Hicaz Demiryolu ya da diğer adıyla Hamidiye Hicaz Demiryolu, II. Abdülhamid tarafından 1900-1908 yılları arasında Şam ile Medine arasında inşa ettirilen 1322 km uzunluğundaki demiryolu hattıydı. Bu demiryolu projesi Osmanlı'nın son dönemlerinde oldukça büyük politik etkilere sahipti. II. Abdülhamid tarafından tamamlanan bu proje I. Dünya Savaşı'nda İngilizler için büyük bir tehdit unsuruydu. Bu sebeple İngilizler projeyi bir şekilde yok etmenin planlarını yapıyordu. Bağdat Demir Yolun'un devamı gibi düşünülen Hicaz Demir Yolu, Sultan II. Abdülhamid'in isteğiyle kullanıma girdi. İki demir yolu da İstanbul'dan başlayıp Şam'a ulaşacak, oradan da Mekke ve Medine'ye bağlanacak ve bu sayede Hicaz ile güçlü bir bağlantı sağlanacaktı. Böylece kuvvetli iletişim ve ticaret bağlantılarıyla Osmanlı'nın Orta Doğu üzerindeki etkisi gün geçtikçe artacaktı. Orta Doğu için büyük beklentileri olan İngilizler, Osmanlıların yapmış olduğu bu demir yolunu istemiyorlardı. Çünkü demir yolunun askeri amaçlı kullanılacağını düşünüyor ve Orta Doğu'daki kontrollerini kaybetmeyi göze alamıyorlardı. Bu sebeple İngiliz hükümeti, projenin

hayata geçmemesi için büyük savaşlar verdi. Bölgedeki Arapları, projeye birlikte geleneklerinin bozulabileceğine, tüm yaşamlarının altüst olacağına dair söylemlerde bulunarak kışkırtmaya başladı. Nitekim sonuçta başarılı da oldu (Cengiz, 2023, s. 1).

İngiltere'nin, Ortadoğu coğrafyasına olan ilgisi 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğunlaşan ve belirli materyal sebeplere dayanan bir ilgidir. Bu sebeplerin kronolojik olarak en önemlisi Britanya İmparatorluğu'nun en büyük sömürgesi olan "Hindistan'a uzanan yollar"ın güvenliğinin sağlanmasıdır. Doğu Akdeniz bu yollar arasında en önemli geçiş güzergâhlarından birisi olarak dikkat çekmektedir. Bu sebeptir ki, İngiltere Doğu Akdeniz'deki etki sahasını Mısır ve Kıbrıs üzerinden arttırmayı düşünmüş ve 1878 yılında bu iki önemli yerin kontrolünü Osmanlı'dan almıştır. Ancak İngiltere'nin Ortadoğu coğrafyasına olan ilgisi sadece Hindistan yolunun güvene alınmasından ibaret kalmamıştır. Burada iki önemli sebebin birbiriyle bağlantılı olarak İngiltere için Ortadoğu'nun önemini arttırdığı görülmektedir. Bunların ilki 19. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı'nın yıkılma sürecine girdiğinin "*Şark Meselesi*" diye ifade edilen ve "*Hasta Adam*" olarak sembolleştirilen yaklaşımlarla Batılı devletlerce kabul edilmesidir. Osmanlı'yı artık yıkılmaya yüz tutmuş bir imparatorluk olarak görmesi ve dolayısıyla Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü koruma politikasından vazgeçmesi diğer batılı devletlerle beraber İngiltere'yi parçalanacak olan Osmanlı topraklarına talip hale getirmiştir.

İngiltere'nin Ortadoğu'ya ilgisinin artmasının bir diğer sebebi ise ilk ifade edilen sebeple bağlantılı olarak Ortadoğu'daki zengin petrol yataklarının öneminin anlaşılmasıdır. Dolayısıyla İngiltere Ortadoğu'da hâkimiyet kurabilmek için çeşitli faaliyetler içine girmiştir. İngiltere bu faaliyetlerini daha çok sahada görev yapan askeri ve istihbarat personeli üzerinden organize etmiştir. Öte yandan, 18. yüzyılda Hindistan coğrafyasındaki varlığını güçlendirmek ve oradaki nüfuzunu artırmak için uyguladığı metotlarla oluşan tecrübesinin İngiltere'nin Ortadoğu'da 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yoğunlaşan faaliyetlerinde yol gösterici olduğu düşünülebilir.

İngiliz casusu Lawrence'ı kendi milleti ile beraber bütün dünya milletleri tanır, ülkesinde ve hatta Arap ülkelerinde onun muazzam başarılarından dolayı ondan saygı ve minnet ile bahsedilir (İdikut, 1953). Peki tarihte cihan imparatorluğu kurmuş ve yedi düvele kurtuluş mücadelesi vermiş ülkemizin isimsiz istihbaratçıları ve başarı öykülerini biliyor muyuz? Birtakım mazeretlerden dolayı (Osmanlıca ve Arapça dili ile araştırma yapma zorluğu, gençlerimize üniversitelerde bilimsel araştırma konusunda yeterli eğitim

verilmemesi, özünde munkabız¹⁶ bir millet oluşumuz, son yıllara kadar arşivlere ulaşma zorluğu, sağlıklı arşiv tutamamamız, tarihi vesikaları koruyamamamız vb) tarihimizi iyice etüt edemediğimiz ortadadır. Bu yüzdendir ki bizler, sahip olduğumuz meziyet ve kahramanlık öykülerini bir tarafa bırakıp başka milletlerin sığ ve abartılmış tarihlerini kaynak olarak kullanıyoruz.

Genel harp esnasında Kanal Seferi'ni yapan 4. Ordu Kurmay Başkanı ve sonraları Harp Akademisi Kumandanı olan rahmetli General Ali Fuad Erdem ise hatırlarında bu konuda şöyle der:

“Lawrence, Araplar ve İngiliz askerleri Teşkilat-ı Mahsusa'nın bütün çabalarını boşa çıkartmayı başarır. Araplar İngiltere'nin milliyetçilik propagandalarına kanmışlardır. Teşkilat-ı Mahsusa da Araplara para verir. Ancak İngilizler kadar doyurmayı ve kandırmayı başaramaz. Sonunda Lawrence'ın kışkırtıcı milliyetçiliğine esir olan Araplar, İslam'ın kaynaştırıcılığı propagandasını yürüten, İngilizlere cihat ilan eden Osmanlı'ya karşı tutum alırlar. Lawrence'ın altınla satın aldığı, derleyip topladığı Araplar, bütün yarımada Osmanlı askerlerini ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın ajanlarını tek tek avlarlar. Onları arkadan vururlar. Toplu katliamlar yaparlar”.

Batı'nın, hatta hemen bütün ülkelerinin Türkleri çöle gömen adam olarak adlandırdıkları Lawrence hakkında, Türklerle ve onunla birlikte, savaşları ve bölge gerçeklerini yaşayan Subhi El Umari ise ilginç değerlendirmeler yapmaktadır. Doğan Koloğlu'nun 1969 yılında “Lawrence'ı Nasıl Tanıdım?” adlı bir kitap yazan Umari'den aktardıkları; Lawrence'ın iç dünyasında karışık, yalancı, fırsatçı ve cinsel sorunlarla boğuşan bir kişi olduğu üzerine kuruludur. Lawrence yergisiyle donanmış kitabı ortaya çıkaran yazarın bir özelliği de kendisine ait fotoğrafların uzun yıllar İngiliz gizli servisi tarafından dünyaya Lawrence'ın fotoğrafıymış gibi yutturulmuş olmasıdır.

¹⁶ Munkabız: Okumayan, yaşadıklarını ve tecrübelerini yazıp yayınlamayan.

KAYNAKÇA

- Aşan A. M., Orhan E. B., Kışman Z. A. (2021). Lawrence'ın 27 Maddelik Raporu Bağlamında Ortadoğu'da İngiliz Siyaseti Üzerine Bir Değerlendirme. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 31, Sayı: 1, Sayfa: 199-214, OCAK – 2021.
- Çabuk, M. (2019). İngiltere'nin Ortadoğu'daki İstihbarat Merkezi: Arap Büro. Belgi Dergisi, 2(17), 1130-1147.
- Çırakman, A. (2007). "Oryantalizmin Batısı ve Oryentalist Söylem", İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü Yayınları, 1. Baskı, 105-118.
- Demirel, E. (2023). Türkiye'de ve Dünyada İstihbarat. Özel Dosya Turkulak. Stratejikortak.org. <https://turkulak.com.tr/wp-content/uploads/2020/12/TURKIYEDE-ve-DUNYADA-ISTIHBARAT-1.pdf> Erişim T.: 11.05.2024.
- Erkan, S. M. (2023). Paris Barış Konferansından Sonra Ortadoğu'yu Paylaşım Çalışmalarında İngiliz Ajan ve Uzmanlarının 26 Mart 1919 Tarihli Toplantısı, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum / EducationAndSocietyInThe 21st Century Cilt / Volume 12, Sayı / Issue 34, Bahar/ Spring 2023 Araştırma Makalesi / ResearchArticle.
- Fazilet Ş. (2023). Arabistanlı Lawrence kimdir? <https://www.milliyet.com.tr/molatik/galeri/arabistanli-lawrence-kimdir-89041/2>.
- Gönül, G. (2013). Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. Mart, Cilt XXIX - Sayı 85, 101-130.
- Gültekin C. (2023). Makale: Arap Çöllerinde Türk askerlerinin şehit edildiği trenin hikâyesi, Edirne Sınır Ötesi gazetesi.
- İdikut İhsan. (1953), Türk Lavrensleri, Öztürk Matbaası, İstanbul.
- MSÜ KHO. Milli Güvenlik ve Stratejik İstihbarat Ders Notu. Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara 2023.
- Lawrence, T. E. (1917). The 27 Articles of TE Lawrence. TheArabBulletin, 20, 175-200.
- Lawrence, T.E. (1926). Seven Pillars of Wisdom: A Triumph. New York: Anchor.
- Lawrence, T.E. (2017). 27 Articles. New York, N: Simon &Schuster.
- Mackey, S. (2003), Başlangıçtan Bugüne Ortadoğu'da Tarih ve İnanç, National Geographic Society, Doğu Grubu İletişim Yayıncılık, Washington.
- Milli Güvenlik ve Stratejik İstihbarat Ders Notu, Sh. 54. Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara 2023.
- <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/fazilet-senol/105-yildir-colde-duran-osmanli-treni-saldirin-emrini-arabistanli-lawrence-verdi-6973393>, Erişim T.: 04.05.2024.
- <https://turkulak.com.tr/wp-content/uploads/2020/12/TURKIYEDE-ve-DUNYADA-ISTIHBARAT-1.pdf>, Erişim T.: 11.05.2024.

EXTENDED SUMMARY

Starting from the early stages of history until the post-Cold War period, intelligence was created by collecting news/information only with the "Human Intelligence" discipline (method) within the technological deficiencies of the time. As a result of the developments in information technologies after the Cold War, traditional human intelligence has gradually been replaced by technological intelligence. Human Intelligence is intelligence created as a result of processing information obtained through various methods using open and/or closed (Classified) collection techniques, the collection means and source of which is human. Human intelligence, one of the basic intelligence disciplines, complements, confirms and supports each other with other intelligence creation methods (Open Source, Signal, Image, Measurement and Signature Intelligence). Therefore, human intelligence and its primary source, the human element, are also the basic elements of other intelligence production methods.

The main goal of the Anglo-Saxon intelligence approach, of which the British were the architects, is to preserve the privileged position established to protect and safeguard western civilization and the strategic interests of the west, by using all the means it has. Anglo-Saxon intelligence logic aims to "change the course of history in its favor by taking it under control, not leaving it alone." For this purpose, it can frequently use intelligence games, covert military-political-economic operations, influencing state administrations, political and military coups, election provocations, psychological warfare and perception management techniques carried out through the media, and provocative violent methods in the countries within its sphere of influence and interest.

Between 1914 and 1916, in order to end the Ottoman Empire and Turkish domination in the Middle East, England united the scattered Arab tribes here and provoked the Arab tribes against the Turks. The activities carried out by the British agent Lawrence, who positioned himself as a "father figure" for the Arabs, in the human intelligence axis have been accepted as a doctrine that will form the basis of the Human Intelligence method. In fact, Lawrence said, "Within the scope of social and biographical intelligence, which is one of the subjects of strategic intelligence study, he analyzed a society very well in terms of its history, culture, ethnic structure, language, religion and sect, and revealed its weaknesses for exploitation and skillfully benefited from human intelligence methods in this direction." The

effects of the seeds of "Turkish hostility" that Lawrence planted in the Arab nations in the Middle East still continue. This bad image created by the Human Intelligence method has been extremely permanent and effective.

The aim of this study is to emphasize the strategic importance of Human Intelligence (HUMINT), one of the basic intelligence disciplines carried out by the United Kingdom in target regions during the First World War, and to analyze the functionality of the human intelligence method in the case of British spy Colonel Thomas Edward Lawrence. Within the scope of the research methodology, the content analysis method, one of the most preferred qualitative research methods, was used and a document review of data and information obtained from open sources with completely scientific features was conducted. The resulting findings were interpreted and final judgments were reached.